

Утемељимо државу

The background features a dark blue field with a light blue silhouette of Montenegro. Several bright yellow diagonal stripes cross the map from the top right to the bottom left. The main title is centered over the map.

**НЕВЛАДИНЕ
ОРГАНИЗАЦИЈЕ**
Потреба или завера

Демократска странка
Истраживачко-издавачки центар

МАЛА БИБЛИОТЕКА
СРБИЈА 21 – НОВИ ПОЧЕТАК

УТЕМЕЉИМО ДРЖАВУ

НЕВЛАДИНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ
Потреба или завера

Аутор
мр Жарко Пауновић

Београд, 2007.

НЕВЛАДИНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ
Потреба или завера

Издавач

Демократска странка / Истраживачко-издавачки центар
Београд, Нушићева 6
(011) 3244 511
iic@ds.org.yu
www.izdavackicentar.ds.org.yu

Главни и одговорни уредник: Слободан Гавриловић

Заменик главног уредника: Драган Белић

Уредник едиције: проф. др Војин Ракић

Аутор: мр Жарко Пауновић

Редакција: Сања Јовичић
Тања Милисављевић
мр Душан Обрадовић

Технички уредник: Владимир Сивцевич Волођа

Лектор: Зорица Грујичић

Штампа: *Evro Giunti*, Београд

Тираж: 5.000

ISBN 978-86-7856-061-3

Сажетак

Удруживање грађана је познат облик организовања ради остваривања заједничких циљева, а невладине организације су феномен који обележава данашње савремено друштво. НВО не настају само у земљама у развоју, већ се њихов број повећава и у развијеним земљама. Разлози за овакав, нагли раст нових облика организовања грађана су многоструки, а најчешће се доводе у везу са кризом држава благостања, кризом друштвеног развоја, кризом породице и еколошком кризом.

Иако о НВО у Србији постоји доста предрасуда, уз непознавање суштине њиховог рада и деловања и јаке политичке пропаганде 90-их година, невладин сектор се, у последњих петнаестак година, изборио за значајну улогу у нашем друштву. И поред неповољног друштвеног, политичког и правног окружења у коме су деловале, па и данас делују, НВО у Србији су показале да су потребне овом друштву и да без њиховог учешћа није могуће успоставити модеран, демократски поредак.

Уводне напомене

Појам невладиних организација (НВО) последњих петнаест година један је од најконтроверзнијих и најнејаснијих термина који се употребљавају у нашој јавности. Мало који термин је толико злоупотребљаван у пропагандно-политичке сврхе као појам НВО.

Колико ли смо само пута чули да су НВО некакве завереничке организације, смишљене на „непријатељском Западу“, које су плаћене од тих истих, западних кругова како би се бавиле разним, за државу недозвољеним радњама (издаје, шпијунаже и слично). С друге стране, били смо у прилици (али ређе) да слушамо и о томе да су то важне организације без којих нема цивилног друштва и демократије. Обе стране су ове ставове износиле без много аргументације. Код нас се, иначе, усталила једна врста политичке некултуре у којој ставове и позиције није потребно образлагати чињеницама, већ је довољно свој закључак саопштити као општепознату „истину“ о којој нема расправе.

Веома мало је било смиренних и аргументованих расправа о овој теми, и то углавном у самом невладином сектору. Ова књижица, коју издаје Демократска странка у оквиру едиције „Утемељимо државу“, представља поруку ове партије да жели својом политиком да подржи развој невладиног сектора у Србији. Самим тим, она настоји да помогне грађанима да се сами брину о себи и заједници у којој живе, а један од начина је управо и кроз активности у невладиним организацијама.

Шта су невладине организације?

Све организације које делују у једном друштву можемо поделити на државне организације (јавни сектор) и недржавне организације (приватни сектор). Недржавне организације, које покрећу грађани на основу своје приватне иницијативе, организације су цивилног друштва.

Све недржавне организације се деле на *профитне* (комерцијалне) и *непрофитне*. Профитне су оне организације чије деловање има за циљ стварање профита и увећавање постојећег капитала (на пример, предузећа у приватном власништву). За разлику од њих, непрофитне су оне организације које не стварају профит, или, ако га стварају, не улажу га поново у увећање капитала, већ у друге, различите добротворне и хумане циљеве (организације и удружења грађана).

Непрофитне организације може оснивати, поред самих грађана, и влада, па их зато делимо на *владине* (јавне) и *невладине* (приватне) непрофитне организације. Кад говоримо о организацијама цивилног друштва, онда се увек говори о овом другом типу непрофитних организација – невладиних. *Невладине, непрофитне организације* су аутономне и самосталне организације које су основале групе грађана с различитим мотивима, интересима, циљевима и потребама. То су све оне организације које нису владине (државне), иако и држава има своје организације које се баве решавањем сличних проблема, али уз помоћ државног апарата (контролом и финансирањем њихових активности). Невладине организације делују другачије од владиних. Суштину њиховог деловања

чини повезивање појединаца без посредовања или контроле државе, ради остваривања неког заједничког интереса, циља или задовољавања афинитета. Настају као својеврсна алтернатива решавању многобројних проблема у разним областима људских делатности, које не успевају да реше или не решавају на задовољавајући начин постојеће државне институције и организације.

Невладине, непрофитне организације могу се поделити на организације које служе свим члановима друштва и оне које служе само члановима одређених друштвених група. Организације које служе свим члановима друштва (јавне услужне организације) јесу, на пример: фондације, хуманитарне и добротворне организације, саветодавне организације, организације за пружање социјалних услуга. Организације које служе члановима специфичних група чине разна професионална и стручна удружења, клубови, интересне групе, политичке партије, савези.

Невладине организације су један од облика интересних група и једна од могућих форми удруживања грађана. Иако је удруживање грађана позната појава, невладине организације су феномен који обележава данашње савремено друштво. НВО су удружења грађана у која се они укључују да би остварили и задовољили неке своје приватне и опште друштвене интересе, мотиве и потребе. Та удружења имају статус правног лица (институционализована су), одвојена су од државе, непрофитног, некомерцијалног и непартијског су карактера, заснована на добровољном раду и улагању средстава.

Невладине организације могу радити самостално или заједно са другим организацијама, када се стварају мреже ових организација. Облици виших удруживања у оквиру којих могу деловати ове организације су координације, савези, покрети. Тек развојем и стварањем оваквог, мрежног деловања мноштва организација, група и појединаца, настаје цивилно друштво.

Невладине организације у Србији

Под појмом невладине организације подразумевају се сви типови различитих удружења и друштвених организација, затим фондова, фондација и задужбина. Сви ови облици деловања грађана спадају у НВО. Из те разнолике структуре може се закључити колико је овај сектор различит, па и колико се, у суштини, тешко може свести на једноставне шаблоне и дефиниције. Практично, нема људског интереса, а да се ради њега није створило и адекватно удружење или организација која се њиме бави. Уосталом, људе покрећу различити интереси и мотиви, па самим тим они имају и различите и вишеструке улоге у друштву које су међусобно усаглашене. Јер, један интерес се исказује у спортском друштву, други у неком забавном, трећи у професионалном, четврти у политичком или сличном домену. Све то је уобичајено, а истраживања показују (CESID, 2005) да они грађани који су чешће ангажовани у оквиру разних удружења (НВО) више су и политички ангажовани; код њих је присутна мања апатичност него код грађана који нису нигде друштвено укључени.

Данас у Србији делује преко 30.000 НВО. Многи ће помислити да је то много, али ако упоредимо податке са земљама окружења (не и са развијеним земљама, где се број ових организација пење на стотине хиљада), онда се види да ми и у овом делу развоја цивилног друштва ипак заостајемо. Тачних података о њиховом укупном деловању нема, али они делимични постоје у самом НВО сектору. Детаљнији подаци о раду и врстама НВО могу се наћи на Интернет презентацији *Центра за развој непрофитног сектора* (www.cgnps.org.yu) – подаци су доступни само о оним НВО које су желеле да их доставе.

У српској јавности се често погрешно представља да су НВО код нас настале деведесетих година XX века. Међутим, оне имају своју традицију рада и деловања у Србији и пре Другог светског рата, а на неки начин деловале су и за време социјализма, као „полуневладине организације“ (где је држава имала контролу над њима). Од 1990. године, када је започет процес политичке и друштвене плурализације и кад је дозвољено слободно удруживање и деловање грађана, па све до краја 2006, регистровано је преко 10.000 нових невладиних организација. С обзиром на врсте активности и циљеве оснивања, можемо их поделити у следеће класификационе групе: организације културе и уметности, образовне и истраживачке организације, еколошке организације, друштва и покрети, хуманитарне организације, социо-хуманитарне организације, омладинске и студентске организације, организације за развој локалних заједница, пословна и професионална удружења, организације за заштиту људских права, организације за

законодавство, заступање и јавну политику (think tanks), мировне организације и групе, женске организације и групе, организације избеглица и расељених лица, међународне организације и остале неразврстане организације.

НВО у нашој земљи још увек делују у неповољном политичком и правном окружењу, јер не постоји спремност државе да подржи и регулише сектор цивилног друштва онако како је то регулисано у модерним демократским земљама (о томе видети: Д. Голубовић, Ж. Пауновић; 2004). Поред ових неповољних, институционалних претпоставки, отежавајућа околност за рад НВО јесте и неразумевање њихове улоге и значаја у јавном мњењу, које је узроковано разним предрасудама које о њима постоје.

Предрасуде и заблуде о НВО

У јавности о НВО постоје бројне предрасуде, а међу најчешћим су оне које говоре о томе да су то „антидржавне“ (непријатељске) организације, да њих воде људи који су „страни плаћеници“ (пуне су пара); а потом, када почну да сарађују са државом, престају да буду невладине и независне; да се баве политиком, што никако не би требало да чине.

Разлози оваквих предрасуда леже у недовољној обавештености грађана о томе шта су НВО, у ниском нивоу политичке културе у нашем друштву и политичкој пропаганди која је деведесетих година користила ову неинформисаност и незнање грађана, а НВО проглашавала за антидржавне организације.

Да ли су НВО антидржавне организације?

Појам „невладино“ врло је сличан термину „антивладино“. Појам „антивладино“ изједначаван је са термином „антидржавно“, јер многи поистовећују владу и државу, па сматрају да, ако је неко против владе, самим тим је и против државе. Непознавање суштине ових појмова, недостатак демократске политичке културе (у демократији је нормално да грађани буду против владе, као и да је подржавају) и пропаганда која је, интензивно, преко медија стално пласирала тезу како су невладине организације непријатељске и антидржавне, довели су до тога да, данас, преко две трећине грађана још увек није сигурно у то шта оне стварно јесу. НВО у сваком демократском поретку могу да буду антивладине, провладине или неутралне у односу на владу, али не могу да буду антидржавне, јер таква деловања су у свим земљама забрањена.

Осим тога, још увек постоје велике сумње, праћене незнањем, о томе шта су и шта раде НВО. А то, опет, говори да у нашој политичкој култури, а нарочито у свести оних који управљају државом, постоји неповерење према грађанима и њиховом праву на слободно удруживање и организовање (страх да ће они та своја права и слободе злоупотребити). Приметно је, такође, и одсуство политичке свести да, у заједници у којој живимо, сами морамо да се бринемо каква је она и каква ће бити.

Да ли су људи у невладиним организацијама страни плаћеници?

Најчешће оптужбе, у овом скупу питања, односе се на то да су невладине организације страни плаћеници, односно да примају средства из иностранства или од страних и међународних фондација и организација. Да ли су људи у НВО, тиме што се оне финансирају из иностранства, стварно страни плаћеници? Да ли смо, онда, и сви у Србији страни плаћеници, пошто нам је ЕУ, у протеклих пет година, дала помоћ од две милијарде евра?

Оваква теза тешко да је одржива, јер сам појам „плаћеник“ означава позицију да је неко плаћен за одређени, неморалан и прљав посао. Такви се тиме не хвале, већ то вешто крију. Да ли НВО крију своје финансије? Не крију, нити то могу, јер подлежу вишеструкој контроли рада: одговорни су према донаторима који та средства дају, одговорни су према законима државе у којима делују (правила пословања), а на крају према повериоцима којима пружају своје услуге, као и према својим члановима у организацији. Чињеница је да финансијска средства из иностранства примају разне државне институције и привреда (донације, кредити и слично); зашто је онда спорно што то примају и НВО? На крају крајева, нико их „не вуче за рукав“, нити им нуди „колико им треба“, већ оне саме, преко компликованих процедура, конкуришу својим пројектима за та средства, не би ли урадили неку корисну друштвену ствар. Уосталом, велики број НВО не добија средства из иностранства, јер не могу да се снађу у компликованим процедурама

и правилима међународних фондација и организација. С друге стране, ни у земљи не могу да нађу потребна средства, јер држава још није регулисала слободу удруживања на ваљан начин (статусно и пореско законодавство потиче још из периода СФРЈ).

Да ли су НВО богате, пуне пара?

Са предрасудом о страним финансијерима повезана је и трећа заблуда: НВО стално прозивају да су пуне пара. Кад се тако о њима говори, онда се тај суд изриче у пејоративном смислу, пошто се покушавају приказати у јавности као „зеленаши“, који су до новца дошли на „неморалан и непоштен“ начин. Уз то, редовно се протура теза да су то паре некога од људи који воде те организације и да они са њима могу да раде шта хоће. Жигосање и оптужбе за „богатство“ у невладином сектору представља синдром сиромашног друштва и остатака догматске свести да је богатство нешто нечасно.

Да ли су НВО стварно богате? Према истраживањима (*NGO Policy Group*, 2001, и Грађанске иницијативе, 2005), само мали број НВО – до 10%, има нека значајнија средства и веће буџете него што је то уобичајено за велику већину НВО, али то још увек не значи да се о НВО може говорити као о богаташима. С друге стране, они та средства не могу да троше како желе, већ строго наменски, како су навели у свом пројекту и буџету. И на крају, та средства су добијена за разне, корисне активности у друштву, а део је, нормално, намењен и за принадлежности и хонораре запослених и активиста.

Данас у свету расте тренд професионализације невладиних организација, па тако, на пример, у Холандији, од укупно запосленог становништва, чак 18% ради у непрофитним организацијама. Камо среће да наших 30.000 различитих удружења имају средства да упосле већи број људи – макар и једног свог члана! У оптужбама против НВО углавном се заборавља да оне не траже средства за себе, већ за корисне послове које желе да ураде. Ако НВО буду имале више средстава, више ће послова завршити, више ће људи имати посао, а тиме добијамо и сви ми као друштво. Оног момента кад НВО у нашој земљи буду богате, то ће бити знак да смо и као друштво богати, да нам економија напредује, односно да су, на крају крајева, и грађани богати!

Да ли НВО треба да сарађују са државом?

Четврта заблуда о НВО везана је за предрасуду да држава и НВО сектор не могу заједно, тј. да не треба да сарађују. Ако сарађују, сматра се да тада НВО губе своју самосталност. Држава и невладин сектор, који припада сфери цивилног друштва стално сарађују, али под великим притиском. Концепт одрживог развоја заснован је у модерним друштвима на сарадњи сва три сектора: државе, бизниса и невладиних организација (трећег сектора). Нетачна је, извитоперена прича како ће невладине организације изгубити самосталност ако буду сарађивале са државом и ако буду примале средства из државног буџета. Независност НВО и њихова аутономија не одређују се према изворима финансирања, већ према оснивачима организације

(онима који њоме управљају). НВО одлучује како ће и до које границе бранити своју аутономију. Није ништа необично и непознато у свету да неке НВО буду ближе или даље у односу на постојеће државне структуре. Исто тако, није ништа ново да се НВО у развијеним земљама добрим делом финансирају из државних извора – чак са 40–60% (*Salomon, Anheier; 1998*). И у Србији постоји слична пракса, јер у буџетима општина и републике постоје средства намењена за рад НВО. Проблем са овим средствима до сада је био (а то је добрим делом случај и данас) што се та средства деле мимо јавности и јавних конкурса. Због тога шира јавност и није знала, баш као и многе НВО, да држава из буџета финансира активности удружења грађана и друштвених организација. Дакле, у свему овоме није спорно да се део средстава пореских обвезника врати грађанима кроз активности НВО, али је споран начин на који се то ради. Док год не буде јавних конкурса и док год сви не буду имали једнако право да конкуришу за та средства, постоји сумња, па и опасност да ће она бити злоупотребљена ради „куповине политичке лојалности“.

Да ли НВО треба да се баве политиком?

На питању односа НВО и политичког деловања јавља се пета предрасуда која је везана за деловање невладиних организација. Према тој предрасуди, НВО никако не би требало да се баве политиком. Једна од честих и уобичајених оптужби те врсте свакако је она која сугерише да НВО често служе за финансирање политичких странака или, пак, као њихова кадровска

и инфраструктурна база. За доказ се најчешће наводи неколико НВО чији су оснивачи и чланови, уједно, и припадници политичких странака, али и примери како су неке НВО прерасле у политичке странке. Ове тезе су често изношене у медијима у виду изјава које треба да покажу, па и да прокажу, како је то нешто нелегално и неморално.

Да бисмо о овој теми уопште могли да расправљамо, потребно је најпре да одговоримо на неколико основних питања око којих не би требало да буде спора, како бисмо касније лакше дали и одговор на питање да ли и на који начин НВО могу да помажу политичким странкама. Због тога се најпре осврћемо на питања: Која је разлика између НВО и политичких странака? Да ли се НВО могу бавити политиком? Којом се и каквом политиком могу бавити НВО? Каква је пракса у другим земљама у свету и региону? Каква је тренутна ситуација код нас и које би решење било најбоље за наше услове?

Разлике између НВО и политичких странака

Кад покушамо да дамо дефиницију невладине организације и кад се она проанализира, онда видимо да у оквиру појма невладиних, непрофитних организација може да се подведе веома широк спектар различитих друштвених организација, међу осталима и оних што се данас називају удружењима грађана, фондацијама, политичким партијама, синдикатима, друштвеним покретима, професионалним друштвима, црквеним организацијама и слично. Због овако широког спектра организација које су невладиног и

непрофитног карактера даване су и многе дефиниције шта је то невладина организација, а међу најпотпунијима је она коју су понудили Лестер Саломон и Хелмут К. Анхајер са *Дон Хопкинс универзитета* (Балтимор, САД). Њихова дефиниција се састоји од *седам елемената* који се морају имати у виду при одређивању неке организације као невладине и непрофитне. Да би се нека организација сматрала непрофитном, добровољном, невладином, према овој дефиницији, она мора да испуњава следеће услове:

- да има бар донекле формалну, тј. институционализовану структуру,
- да је институционално одвојена од државе,
- да остварује непрофитну дистрибуцију средстава,
- да је самосвојна у свом унутрашњем устројству, контроли и управљању,
- да није комерцијална,
- да није примарно политички ангажована,
- да је основана уз добровољну партиципацију грађана и добровољна улагања.

Дакле, на основу елемената ове дефиниције видимо да су НВО и политичке партије идентичне у већини ових одређења. И једне и друге су институционализоване организације, самосталне и независне од државе, непрофитне, добровољне, а разликују се једино по односу према власти. НВО су организације које се не баве, по свом основном одређењу, политиком, као што је то основни циљ политичких странака. По наведеној дефиницији, један од важних елемената сваке НВО јесте и то да није примарно политички ангажована организација, што значи да се она не бави политиком

како то раде политичке странке, али ипак политички делује (на сасвим другачији начин). Већ из ове дефиниције види се потреба за одређењем појма политике у деловању НВО и смештањем НВО у политичко поље. Којом и каквом политиком се баве НВО? Бежање од политике у ужем значењу и бављење пословима који су од заједничког, али и од општег интереса, довело је до тога да се НВО сматрају неполитичким организацијама. Ово тумачење важи само ако политику тумачимо у ужем значењу; али, ако политику схватимо као бригу за заједницу и опште добро, онда су НВО неминовно политичке организације.

Када се говори о НВО, можда је примереније рећи да су оне и непартијске и недржавне организације. Дакле, оне нису усмерене и руковођене циљем освајања власти и борбе за њу, већ покушајима утицања на ту власт и њену друштвену контролу („друштвене опозиције“). Главни циљ НВО није да буду друштвена опозиција, већ пре свега да се баве решавањем разних друштвених проблема и остваривањем интереса и мотива својих чланова. Кроз ангажовање на остваривању ових циљева оне се, директно и индиректно, односе према политици у ужем значењу (влади, политичким странкама, парламенту), па тако добијају и улогу „чувара јавних и приватних интереса“ и „друштвене опозиције“.

На овај начин, политика више није само ствар институција и процедура, већ пре свега један континуиран процес у којем учествују различите друштвене групе. Политика тако развија и вид „субполитике“, која обликује друштво „одоздо“. У питању је, заправо, развијање грађанског друштва. Дакле, ако је један

од важних елемената сваке НВО и то да она није примарно политички ангажована организација, али се ипак бави политиком на другачији начин од политичких странака, онда можемо закључити да невладине организације карактерише тежња за променама, брига за заједничко добро и усмереност на политичке проблеме у друштву (*нова врста политичности*), без тежње ка освајању власти, већ ка утицају на центре политичког одлучивања.

У сваком демократском друштву грађани имају право да се интересују за политичке проблеме и да се њима баве кроз различите облике институција и организација. Исто тако, грађани се, због различитих интереса, учлањују и организују у разне врсте организација како би остварили своје циљеве у друштву, па тако, истовремено, могу да буду чланови и различитих удружења, али и политичких странака. Ради ових, вишеструких улога, које се понекад и преклапају, нормално је да постоје НВО (тј. чланови тих организација) које нагињу одређеним политичким странкама и опцијама (јер њихови чланови деле одређене политичке ставове и идеје). Самим тим је нереално тражити од НВО да буду аполитичне; то је, у ствари, у супротности са основним демократским постулатима. Поготово је то тешко постићи тамо где су активни чланови НВО уједно и активни чланови неке политичке странке.

Међутим, остаје отворено питање да ли на тај начин, кроз овакав политички ангажман тзв. средњег нивоа и преклапајућих улога, НВО помажу раду политичких странака и да ли могу учествовати у њиховом финансирању. Искуства су у овом случају

различита, нарочито у погледу правног регулисања положаја НВО и њихових пореских повластица.

Искуства других земаља у погледу односа политике и НВО

Страх од политичких активности НВО типичан је за англоамерички приступ невладиним организацијама. На европском континенту такав страх изостаје. На пример, у Немачкој и Холандији се поштује утицај НВО на обликовање политике, а саме политичке партије сматрају се организацијама од општег јавног интереса. Спречавање политичких активности НВО, у ствари, одговара једино системима у којима те организације могу да добију пореске олакшице од државе, и то само онда кад је њихов рад у складу са политиком власти. У развијеним демократијама, у којима се улога НВО поштује и сматра важном за постојање демократског друштва, пореске олакшице и субвенције су отворене за све НВО које на свој начин покушавају да развију општедруштвене интересе.

У појединим земљама, међу којима предњачи САД, закони појединим врстама НВО забрањују одређене политичке активности (тј. организације које те активности спровode немају пореске повластице). Уколико невладина, непрофитна организација у САД направи трошак ради политичке активности, она може изгубити ранији статус ослобођења од пореза. Као политичке активности идентификоване су: политичке кампање, лобирања и политичка посредовања. И док су кампање и лобирања код доброг дела НВО

ограничене пореским третманом, ипак им и даље остаје простор за бављене политиком у ширем значењу, као видом политичког посредовања. „Овакво посредовање може бити у најразличитијим облицима, укључујући спровођење и објављивање истраживања неког битног проблема који је занемарен од стране званичне политике, образовање јавности и званично изабраних лидера о таквим проблемима, учествовање у мирољубивим окупљањима или изражавање слободе говора којим се протестује или промовишу владине акције, спровођење семинара и дељење материјала и улога домаћина у другим сличним активностима у вези.“ (*Lester M. Salamon and Susan L. Q. Flaherty*; 1996, 29)

То је у складу са традицијом прецедентног права, где се ограничења у погледу политичких активности примењују на друштвено корисне организације (од општег јавног интереса) које имају пореске повластице. Насупрот томе, организације које плаћају порез и које су од посебног, узајамног интереса, могу да се баве политичким активностима без ограничења.

У неким другим земљама, невладиним организацијама је, такође, забрањено да учествују на изборима и да своја средства користе за изборне кампање и лобирња у корист неког партијског кандидата. Управо због тога, у једном броју развијених земаља, развијена је пракса да политичке странке оснивају своје фондације, које не финансирају саму странку, већ помажу идеје и пројекте који доприносе ширењу политике дотичне странке кроз разне врсте едукација, публикација и јавних акција везаних за одређене друштвене проблеме. Ми смо имали прилике да се

упознамо са радом неколико страних невладиних организација које су основале политичке странке, као што су: Међународни републикански институт (*IRI*), Национални демократски институт (*NDI*), Национална задужбина за демократију (*NED*), Фондација Фридрих Еберт (*FES*), Фондација Конрад Аденауер (*KAS*), Фондација Фридрих Науман (*FNS*), Фондација Хајнрих Бел (*HBS*)...

Потреба за невладиним организацијама

Развој данашњег, модерног друштва донео је и мноштво нових проблема и криза на које савремена држава не може да одговори на адекватан начин. Отуда и све већа потреба грађана да се сами организују и да „сами себи помогну“, те се због огромног пораста невладиних организација у свету говори о некој врсти „асоцијативистичке револуције“. Разлози за овакав нагли раст нових облика непрофитног организовања, акција и програма грађана, релативно или потпуно независних од државе, заиста су многоструки, а најчешће се доводе у везу са кризом државе благостања, кризом друштвеног развоја, еколошком кризом и кризом савремене породице.

Слобода удруживања у данашњој Србији регулисана је застарелим законодавним поставкама, које су правно превазиђене. Грађани и даље оснивају и региструју удружења грађана по старом Закону о удруживању грађана у удружења, друштвене организације и политичке организације које се оснивају за територију Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (Службени лист СФРЈ, број 42/90 и

Службени лист СРЈ, број 16/93, 31/93, 41/93, 50/93, 24/94, 28/96 и 73/2000). И поред тога што у Србији још важе стари закони о оснивању и регистрацији удружења грађана, при Министарству за државну управу и локалну самоуправу могу се подносити захтеви за регистрацију удружења грађана (контакт телефон: 011/2646-964).

О томе како да оснују или региструју НВО у Србији према постојећем законодавству грађани се могу информисати у брошурама Центра за развој непрофитног сектора: *Како основати и регистровати НВО* и у *Правном водичу за НВО* (www.crnps.org.yu/projekti/pr_savet.html). Такође, шире информације и савете о раду НВО могу се наћи и на Интернет презентацији Грађанских иницијатива (www.gradjanske.org) које су специјализоване за области едукације у НВО сектору, као и на сајту Федерације НВО Србије (www.fens.org.yu).

Закључак

Иако је слобода удруживања у Србији регулисана још у прошлом веку (Закон о удружењима и зборовима из 1881. и Устав од 1888. године), наш данашњи правни систем је у том погледу ограничавајући и рестриктиван са становишта развоја невладиног сектора. Законодавна материја везана за слободу удруживања је застарела, непримерена тренутној друштвеној ситуацији и неусклађена са међународним правним стандардима у овој области. Самим тим, правни статус НВО у Србији је веома лош и слабо регулисан.

Упркос томе што је постојање НВО врло значајно са становишта формирања независног сектора који није под контролом државе (цивилног друштва), а без тога нема модерне и демократски уређене државе, у Србији још увек нема ни довољно свести о неопходности развоја цивилног друштва и подршке коју би држава требало да му да. Тако, у оквиру политичког система, НВО немају неки значајнији утицај (државни органи и политичке партије их не прихватају или не уважавају довољно, политичка култура је неповољна за њихов развој, у јавности су још увек непознат друштвени сектор, а и у процесу доношења политичких и крупних друштвених одлука немају значајније могућности утицаја). Самим тим, иако релативно бројне, а у неким областима и знатно развијене, због лошег статуса који имају у правном и политичком систему Србије, НВО не могу да остваре неки значајнији утицај на укупне друштвене промене. Оне су остале, у оквиру слабо развијеног цивилног друштва – слаб друштвени чинилац са веома неповољним статусом у погледу даљег развоја.

Даљи развој цивилног друштва и јачање невладиног сектора, у великој мери, и даље ће зависити од међународне подршке, усклађивања правног система са европским правом, као и од усвајања нових културних и вредносних образаца. „Од снажења грађанског друштва у великој мери зависи успех читавог пројекта демократизације друштва... Започиње се неким политичким пројектом, следећи корак је институционализација, стварање закона и институција, али онај последњи је стварање понашања, навика и културе према којој би се поштовале институције... То могу

да обезбеде само male mreže тих институција кроз које партиципирају милиони грађана, који на крају, заправо, јесу учесници у том великом пројекту. Ако се не деси тај трећи део, ако демократија не постане култура, онда ништа не вреде ни институције... Ако у вредносном систему једног друштва не постоји норма да се демократија живи као неки облик свакодневног живота, онда ће та демократија опет зависити само од односа политичких снага, а не од жеље и консензуса у самом друштву.“ (Зоран Ћинђић; 2003)

Abstract

Associations of citizens are a well-known form of organizing aimed at achieving common goals and non-government organizations are a phenomenon that marks modern societies. NGOs do not appear only in developing countries, their number is growing in developed countries as well. Reasons for such a sudden increase in new forms of organizing of citizens are various, but most frequently they are connected to economic crisis, crisis in general social development, family crisis and environmental crisis.

Although there is much prejudice about NGOs in Serbia, along with doubts about the purpose of their activities and a fierce political propaganda of the 90's, the NGO sector has, in a few previous years, managed to obtain an important role in our society. In spite of unwelcoming social, political and legal circumstances under which they worked and still do, NGOs in Serbia have undoubtedly shown that they are needed in this country and that without their participation it would not be possible to establish a modern, democratic system.

Литература:

1. Бранка Петровић, Жарко Пауновић (1994), *Невладине организације у СР Југославији*, Отворени универзитет, Суботица;
2. Драган Голубовић, Жарко Пауновић, уредили (2004), *Сарадња владе и невладиног сектора*, Међународни центар за непрофитно право, Центар за развој непрофитног сектора, Грађанске иницијативе, Београд;
3. Истраживање *НВО сектор у Србији*, Мрежа – ванредно издање, Грађанске иницијативе, Београд, 2005;
4. Извештај о изборним кампањама НВО у Србији, *Издање 2000 – НВО за демократске и фер изборе*, уредили: Жарко Пауновић, Наташа Вучковић, Миљенко Дерета, Маја Ђорђевић, фонд Центар за демократију, Центар за развој непрофитног сектора, Грађанске иницијативе, Београд;
5. Lester Salamon, Helmut K. Anheier, and Assoc. (1999), *Civil Society in Comparative Perspective, у Global Civil Society: Dimensions of the Nonprofit Sector*, The John Hopkins University, Center for Civil Society Studies, Baltmor;
6. Lester M. Salamon and Susan L. Q. Flaherty (1996), *Nonprofit Law: Ten issues in search of resolution*. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 20, edited by Lester M. Salamon and Helmut K. Anheier. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies;
7. NGO Policy Group: Сања Николин, Жарко Пауновић, Н. Вучковић, Р. Шећибовић, *Трећи сектор*

- у Србији – стање и перспективе, Центар за развој непрофитног сектора, Београд, 2001;
8. Срећко Михаиловић, Зоран Стојиљковић, Ђорђе Вуковић, Жарко Пауновић, Милош Мојсиловић: Истраживање јавног мњења Србије – лето 2005. године: *Политичке поделе у Србији у контексту цивилног друштва*, CESID, Београд;
 9. Вукашин Павловић (2005), *Цивилно друштво и демократија*, Југословенско удружење за политичке науке, Чигоја штампа, Грађанске иницијативе, Факултет политичких наука, Београд;
 10. Зоран Ћинђић (2003), *Улога невладиних организација у демократском друштву*, зборник „Улога невладиних организација у демократском друштву“, уредио Жарко Пауновић, Центар за развој непрофитног сектора, Београд;
 11. Жарко Пауновић (2006), *Невладине организације*, Службени гласник Србије, Београд.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

061.2(497.11)
341.215.2

ПАУНОВИЋ, Жарко

Невладине организације: потреба или
завера / аутор Жарко Пауновић. - Београд:
Демократска странка, Истраживачко-издавачки
центар, 2007 (Београд : Evro Giunti). -
27 стр. ; 15 cm. - (Мала библиотека
Србија 21 - нови почетак. Утемељимо
државу)

Тираж 5.000. - Библиографија: стр. 24-25.
Abstract.

ISBN 978-86-7856-061-3

а) Невладине организације – Србија
COBISS.SR-ID 136931340

Посетите наш сајт:
www.izdavackicentar.ds.org.yu

ДЕМОКРАТСКА
СТРАНКА